

TENDENSER I DEN MODERNE ØKONOMISKE TEORI OG DERES FORHOLD TIL DRIFTSØKONOMIEN

AF ERICH SCHNEIDER

FOR omkring 10 eller 20 Aar siden var den økonomiske Teori med Hensyn til Prisdannelsen nærmest gaaet i Staa. Den teoretiske Del af Arbejdet ansaas for at være færdig. Alt hvad en teoretisk Analyse af de økonomiske Processer kunde give os af grundlæggende og afgørende Forstaaelse, mente man at have naaet. Vi raadede over Østrigernes imponerende teoretiske Konstruktion; det var lykkedes *Walras* og *Pareto* at fremstille det under fuldkommen fri Konkurrence virkende økonomiske Systems Funktioner med en Præcision, som var uovertræffelig; og *Marshall* havde i sine *Principles* givet os et teoretisk Billede af de økonomiske Processer, som med Værdighed hævdede sig ved Siden af de andre. Særlig i den Kreds, der udgjorde Paretos og Marshalls Efterfølgere, var det en udbredt Mening, at der ikke var noget af Betydning at tilføje til deres Mestres Værk, og at den Enkeltes Opgave kun kunde bestaa i at fjærne Ujævnheder og Skønhedsfejl og iøvrigt maatte indskrænke sig til at overlevere Mesterværket til Efterverdenen.

Denne Standsning paa det teoretiske Omraade er nu forbi. Efterkrigstiden er blevet en Periode med det frugtbareste teoretiske Arbejde, ja paa den teoretiske Analyses Omraade kan man endog sige, at den er blevet en Periode fuld af spændende Begivenheder og dybtgribende Ændringer.

Hvad vi oplever i Øjeblikket, er intet mindre end Nyopbygningen af en økonomisk Teori af en anden Struktur end den, der var karakteristisk for den klassiske Teori. Den klassiske Teori indskrænkede sig i sine Undersøgelser næsten udelukkende til at betragte et økonomisk System, hvor de økonomiske Processer foregaar under fri Konkurrence til alle Sider. Ved et fuldt ud af fri Konkurrence behersket Samfund forstaar man her et økonomisk System, hvor der tilkommer enhver Deltager en saa lille Del af den samlede Efterspørgsel henholdsvis det samlede Udbud

paa alle Systemets Markeder, at den enkelte ikke er i Stand til at øve nogen Indflydelse paa Varepriserne og dermed paa hele Resultatet. I et saadant økonomisk System er Varepriserne givne, konstante Størrelser for hver enkelt Deltager. Det er altsaa ikke Varepriserne, men kun Varemængden, der er Aktionsparameter¹⁾ for samtlige Deltagere, eller i *Ragnar Frisch's* Terminologi: samtlige økonomisk handlende Enheder følger Mængdetilpasserens Strategi. Det er klart, at de teoretiske Sætninger, som et saadant økonomisk Skema resulterer i, har Karakter af logisk Nødvendighed, og at der, for saa vidt de er rigtigt afledet, tilkommer dem Prædikat af evig Sandhed. De kan ikke gendrives ved nogen som helst Henvisning til Erfaringen. Men selv om deres Sandhedsindhold er tidløst, er deres Aktualitet dog tidsbetinget, hvilket vil sige, at den klassiske Konkurrence-teoris Apparat kun kan anvendes til Analyse af Virkeligheden, naar de enkelte handlende Personer i det virkelige Samfund nøjagtigt eller i det mindste tilnærmelsesvis følger Mængdetilpasserens Strategi. Men saa snart Jagttagelsen viser, at der i Samfundet som Helhed eller blot i en Del af det anvendes andre strategiske Former end Mængdetilpasserens, kan den klassiske Teoris Apparat ikke mere anvendes paa dette System eller paa den omtalte Del af det, og kan ikke bidrage til Analysen af de Kendsgerninger, der iagttages i et saadant økonomisk System. Det er denne Situation, vi staar overfor i Dag.

Vi raader over et teoretisk Apparat, der er opbygget paa Mængdetilpasserens markedsstrategiske Type, og er brugbart til Forklaring af det 18. og 19. Aarhundredes økonomiske Fænomener, men som ikke er tilstrækkeligt til en Analyse af Nutidens økonomiske Fænomener, ja næsten fuldstændigt har mistet sin Aktualitet. Selv om Mængdetilpasserens strategiske Type stadig findes i enkelte Sektorer af Systemet, frem for alt i det umiddelbare Konsums Sfære, saa er det dog ikke længere Mængdetilpasseren, der er den fremherskende strategiske Type i Nutidens økonomiske System, der særligt i Produktionens Sfære er fuldt af monopolistiske Dannelser af enhver Art. Den enkelte Producent, henholdsvis det enkelte Foretagende er ikke længere en Draabe i Havet. Den enkelte Producent har tværtimod nutildags ofte i Kraft af sin relativt store Stilling paa det middelbare og det umid-

¹⁾ Om Begrebet Aktionsparameter se *R. Frisch, Monopole — Polypole — La notion de force dans l'Économie.* Westergaard-Festskrift, København 1933.

delbare Konsums Varemarked Mulighed for aktivt at øve Indflydelse paa Forholdene, for at drive en aktiv Prispolitik.

Til Analyse af de Fænomener, der er Resultatet af denne Udvikling, er det nærliggende at anvende Monopolteoriens Apparat, der af Klassikerne har faaet en lige saa fuldendt Udformning som Konkurrenceteorien. Men her støder man straks paa en Vanskelighed. Den klassiske Monopolteori udleder udelukkende sine Sætninger fra det absolute Monopols økonomiske Model, d. v. s. fra en Model, hvor Produktionen af en enkelt Vare (Produktionsfaktor eller umiddelbar Konsumvare) ligger i Hænderne paa en Monopolist, mens alle øvrige Produktioner, Produktionsfaktorernes og det umiddelbare Konsums Markeder derimod er af atomistisk Struktur. Men de Sætninger, der er afledet af en saadan Model, er, saa værdifulde de end er til Analyse af Processerne i enkelte Afsnit af Systemet, ikke direkte anvendelige, naar det drejer sig om en teoretisk Analyse af Fænomenerne indenfor de Dele af Produktionens Sfære, der er karakteriseret ved, at Produktionen af samme Vare er koncentreret i Hænderne paa nogle faa, store Foretagender, af hvilke hver enkelt er i Stand til at øve aktiv Indflydelse paa Situationen som Helhed uden dog at kunne beherske denne alene.

En lignende Situation foreligger i den Sfære, der omfatter Salget af det umiddelbare Konsums Varer. Man kan ganske vist her kun sjældent tale om en Samling af Salget af enkelte Varer paa nogle faa, store Foretagender, men ogsaa her har hver enkelt Foretagende af forskellige, allerede ofte fremhævede Grunde, en vis Monopolstilling uden dog at være eneherkende paa Markedet. Den Konstellation, vi staar overfor i Nutidens Økonomi, er altsaa ofte grundforskellig fra den, der ligger til Grund for den klassiske Konkurrenceteori og for Monopolteorien. Den klassiske Konkurrence- og Monopolteoris Sætninger er derfor ikke tilstrækkelige til en Analyse af de Fænomener, vi bliver stillet overfor ved en Betragtning af Nutidens Økonomi. Det er derfor nødvendigt for den økonomiske Teori at opbygge et Apparat, der kan bringes i Anvendelse overfor den nye Konstellation og sætte os i Stand til at analysere de økonomiske Processer, saaledes som de udspiller sig for vore Øjne.

Nu er Opbygningen af en saadan Teori, der i de sidste ti Aar med Held er blevet paabegyndt af et stort Antal Forskere, en Begivenhed af afgørende Betydning. Hvis alle økonomisk handlende eller blot et lille Antal af dem er i Stand til at øve aktiv

Indflydelse paa Situationen som Helhed, er det indlysende, at den Maade, hvorpaa Processen forløber, i væsentlig Grad afhænger af den Form for Strategi, som de handlende Personer vælger for at øve Indflydelse paa Situationen. De økonomiske Processers Forløb ændres alt efter den Form for Markedsstrategi henholdsvis den Kombination af markedsstrategiske Former, der bliver bragt i Anvendelse inden for Systemet. Hvis vi altsaa vil skabe et virkeligt brugbart teoretisk Apparat til Analyse af de Fænomener, der er fremtrædende i Nutiden, maa vi først og fremmest paa Grundlag af omhyggelige iagttagelser af Virkeligheden søge at faa Oplysning om de hyppigst forekommende markedsstrategiske Typer. Først naar vi har skaffet os Klarhed herover, kan vi begynde paa det egentlige teoretiske Arbejde, der nu kredser om følgende centrale Problem: *Hvorledes varierer de økonomiske Processers Forløb med de markedsstrategiske Former, henholdsvis de Kombinationer af markedsstrategiske Former, der bringes i Anvendelse inden for Systemet?* Den moderne Teori udvikler sig dermed til en Teori om de økonomiske Processers Forløb under vekslende Former henholdsvis Kombinationer af Former for Markedsstrategi. Dette er den afgørende Omvæltning, der i Øjeblikket foregaar og til Dels allerede er foregaaet paa Teoriens Omraade. Jeg siger til Dels, thi det teoretiske Apparat er endnu langt fra saa fuldkomment, at vi virkelig behersker alle Modeller med alle mulige Kombinationer af markedsstrategiske Former. Konstruktionen af alle de Kombinationer af markedsstrategiske Former, der er mulige indenfor et System, og Undersøgelsen af de økonomiske Processers Forløb i de saaledes konstruerede Modelverdener er en af den moderne Forsknings vigtigste Opgaver¹⁾.

En Omvæltning af saa grundlæggende Betydning som den her skildrede kan naturligvis ikke undgaa at øve Indflydelse paa vor Indstilling over for en Række principielle Spørgsmaal.

Her skal blot i Forbigaaende bemærkes, at det umiddelbart føl-

¹⁾ *Ragnar Frisch* har Æren for som den første udtrykkelig at have opfattet den moderne Teori som en Teori om de økonomiske Processers Forløb under vekslende markedsstrategiske Former. I det ovenfor citerede Arbejde har han første Gang formuleret sine grundlæggende Tanker og samtidig forsøgt at udarbejde de væsentligste markedsstrategiske Former. Den fremtidige Forskning vil være nødt til at tage dette grundlæggende Arbejde som Udgangspunkt.

ger af den moderne Opfattelse, at det er muligt at øve Indflydelse paa de økonomiske Processers Forløb ved at paaatvinge Systemet eller visse Sektorer indenfor Systemet bestemte markedsstrategiske Former. (For blot at nævne et Eksempel: Hvis der fra Statens Side fastsættes Tvangspriser for visse Produkter, betyder dette økonomisk, at Mængdetilpasserens Startegi paaatvinges alle dem, der deltager i Fremstillingen af de ramte Produkter. I den teoretiske Analyse for denne Produktion bliver saa den klassiske Teoris Apparat virksomt, hvoraf følger, at dette Apparat ikke er uden Betydning selv for en Analyse af Fænomenerne i Nutidens Økonomi). Men dette er ikke det afgørende Punkt.

Naar vi har indset, at de markedsstrategiske Former, der bringes i Anvendelse inden for et System, er bestemmende for de økonomiske Processers Forløb, følger heraf med Nødvendighed, at man ikke kan faa Indblik i de Love, efter hvilke disse Processer som en Helhed forløber inden for et System, gennem et direkte Studium af den økonomiske Makrokosme, d. v. s. et Studium af Forholdene mellem økonomiske Kollektivstørrelser; en saadan Indsigt naas kun gennem en indgaaende Undersøgelse af det økonomiske Sammenspil mellem de enkelte handlende Personer eller andre Subjekter som Udøvere af de markedsstrategiske Former, der bringes i Anvendelse. Kun naar man gaar tilbage til de enkelte økonomisk handlende Subjekter som Udøvere af de markedsstrategiske Former, kan man forstaa de makroøkonomiske Fænomener i Systemet som Helhed, der er Resultatet af de enkeltes Sammenspil. Kun paa denne Maade kan vi haabe at naa frem til en virkelig effektiv Teori, d. v. s. en Teori, der giver en tilfredsstillende Forklaring af Fænomenerne. Ganske det samme, som vi her har udtrykt, mener *Enström*, naar han siger¹⁾: »Den ekonomiska vetenskap har under mer än ett århundrade arbetat på och också lyckats att klarlägga en hel del olika aspekter av dessa lagar. Men resultatet av denna — jag skulle vilja säga — ekonomiska stratosfärforskning ha tyvärr ännu icke funnit tillräckligt konkretiserade och överskadliga uttryck för att komma till önskvärd giltighet. Det behövs ett kompletterande studium, så att säga underifrån, en ekonomisk atomforskning om man så vill, för att vi,

¹⁾ Planhushållning (Diskussion med inledningsföredrag av Prof. *Gustav Casse* vid Sveriges Industriförbunds årsmöte den 17. april 1934), Stockholm.

krypen på jorden, skola fatta och förstå vad vi ha att räkna med.« Denne Erkendelse trænger mere og mere frem i vore Dages Forskningsarbejde, selv om man stadig i mange Arbejder savner en konsekvent Gennemførelse af denne Tanke. Saaledes bemærker f. Eks. *F. A. von Hayek*: »Det er dog vort Kendskab til den Maade, hvorpaa Individuer reagerer overfor Ændringer i deres Omgivelser, der sætter os i Stand til at forudsige de økonomiske Virkninger af en aller anden Begivenhed. Det er denne individualistiske Metode, vi kan takke for al den Indsigt, vi overhovedet har i den økonomiske Sammenhæng«¹⁾. I hvor høj Grad Ændringen af Forskningsmetoden i Retning af en økonomisk Atomforskning ogsaa paa Pengeteoriens Omraade har bragt os væsentligt nye Resultater, ser vi et overbevisende Eksempel paa i de nyeste Arbejder (særligt de af *Hayek* udgivne »Beiträge zur Geldtheorie«).

Men det mest slaaende Eksempel paa de gode Resultater af en Betragtningssmaaade, der gaar ud fra de enkelte økonomiske Subjekters Optræden paa Markedet, er vel Produktionsteoriens Udvikling og i Sammenhæng dermed Polypolteoriens Udvikling. Her har man i de sidste ti Aar netop ved at slaa ind paa den ovenfor beskrevne Vej skabt et teoretisk Apparat, der allerede nu har en forbavsende Ydeevne. Fænomener inden for Prisdannelsens og Produktionens Sfære, som man ikke kan forstaa med den klassiske Teoris Midler, kan man nu med Anvendelse af vort nye Apparat give en mere tilfredsstillende Forklaring paa.

Ud fra denne Udvikling af den økonomiske Teori til en Teori om Markedsstrategien, som vi kort vil kalde den, forklares umiddelbart og naturligt en anden Kendsgerning, som er nær forbundet med denne Udvikling og giver vor Tids videnskabelige Forskning et særligt karakteristisk Præg. Jeg tænker her paa den stadig stærkere Anvendelse af driftsøkonomisk Tænke- og Arbejdsmaaade i den økonomiske Forskning paa den ene Side og det indenfor Driftsøkonomien i stadig højere Grad anvendte almindelige teoretiske Apparat paa den anden Side. Hvis man nemlig opfatter de økonomiske Processer, saaledes som de udspiller sig for vore Øjne, og saaledes som Statistikken talmæssigt registrerer dem, som Resultanter af det økonomiske Sammenspil mellem forskellige markedsstrategiske Handlemaader, saaledes som disse udgaar fra de økonomiske Subjekter, det vil inden for Produktionens

¹⁾ *F. A. von Hayek*, *Preise und Produktion*, Wien 1931, S. 4.

Sfære sige fra de enkelte Bedrifter, saa maa en videnskabelig Udforskning af Systemet som Helhed, hvis den ikke vil være virkelighedsfjern, nødvendigvis trænge ned til Udøverne af de markedsstrategiske Handlemaader, hvilket inden for Produktionens Sfære vil sige til den enkelte Bedrift, og den maa her udnytte Resultaterne fra den Videnskab, som netop har gjort den enkelte Bedrift til Genstand for sin Forskning.

Jo mere Driftsøkonomien paa den anden Side bliver klar over, at Lovene for den enkelte Bedrift i væsentlig Grad afhænger af Sammenspillet mellem alle Bedrifterne og altsaa aldrig kan forstaas isoleret ved at rive den enkelte Bedrift ud af det Net, der forbinder den med Systemet som Helhed, jo mere tvinges den til at anvende den moderne økonomiske Teoris Apparat i sit Forskningsarbejde. Hvad der altsaa i Øjeblikket i Sammenhæng med de almindelige Udviklingstendenser i Teorien er begyndt at foregaa og til Dels allerede er foregaaet, er en vidtgaende Syntese mellem Tænke- og Arbejdsmaade i Driftsøkonomien og i den Økonomi, der beskæftiger sig med Samfundet som Helhed. At man endnu kun mærker lidt til denne Udvikling i de nationaløkonomiske og driftsøkonomiske Lærebøger, er meget forstaaeligt. Det er jo altid først Lærebogen fra i Morgen, der afspejler Udviklingen af i Dag. Saa meget des mere er det da Universitetsundervisningens Opgave at gøre opmærksom paa de ændrede Forhold ved den mundtlige Gennemgang af vor Disciplin.

Thi denne Udvikling kan slet ikke vurderes højt nok. Her begynder to Brødre endelig at finde hinanden, som i lange Tider ikke rigtigt har forstaaet hinanden, men har foretrukket at marchere hver for sig. Driftsøkonomien, der er vokset frem af Bedrifternes praktiske Fornødenheder og Nødvendigheden af Forretningsmændenes Uddannelse under stadig grundigere Studium af enkelte Fag som Varekundskab, Bogholderi, Kalkulation, Vekselret o. s. v., er som det yngste Barn i de økonomiske Videnskabers Familie i Løbet af forholdsvis kort Tid blevet til en videnskabelig Disciplin, der nu indtager en betydende Stilling blandt de specielle Fag inden for de økonomiske Videnskaber. Men lige som Varekundskab, naar den bliver drevet videnskabeligt, munder ud i Kemi og Teknologi, og Vekselretten i Juraen, udmunder f. Eks. Bogholderi og Kalkulation, hvis de vil være mere end en blot og bar Teknik, med Nødvendighed i Økonomien. Og Driftsøkonomien gør i Virkeligheden ogsaa i sine videnskabelige

Analysér et Arbejde, der i Arbejds- og Tænkemaade paa intet Punkt afviger fra den økonomiske Teoretikers. Saaledes viser f. Eks. et Studium af *Mahlbergs* Teori om Vekselkurser en fuldstændig Identitet med de tilsvarende Kapitler i Pengeteorien, og *Schmalenbachs* Omkostningsteori hviler paa samme Grundlag, som den almindelige økonomiske Omkostningsteori er vokset frem af. Der findes ingen principiel Modsætning mellem de to Videnskaber f. Eks. i den Betydning, at de betragter forskellige Genstande eller samme Genstand ud fra forskellige Synspunkter. De vil begge kun forklare økonomiske Fænomener. Derfor er efter men Mening Driftsøkonomiens Standpunkt af lige saa stor Betydning som Nationaløkonomiens. En Teori om det enkelte Foretagende, der ikke er forankret i den almindelige økonomiske Teori, er ilige saa høj Grad en Torso som en almindelig økonomisk Teori, der ikke trænger frem til en indgaaende Analyse af det enkelte Foretagendes økonomiske Funktioner og de Love, som de beherskes af. Snobbet Foragt for det driftsvidenskabelige Synspunkt fra den teoretiske Nationaløkonoms Side er akkurat lige saa ubegrundet som Ringeagt for den almindelige økonomiske Teori fra Driftsøkonomens Side paa Grund af dens formodede Verdensfjernhed. Det er overordentligt beklageligt, at de to Discipliner saa længe har arbejdet hver for sig og uden at have Kendskab til hinanden, at Nationaløkonomen ofte kun ufuldkomment kendte de Resultater, som Driftsøkonomien var kommet til, mens Driftsøkonomen ofte under besværligt Arbejde opdagede Ting, der allerede i lang Tid havde hørt til de sikre Bestanddele inden for den økonomiske Teori. (For den sidste Paastand er *Schmalenbachs* Omkostningsteori det bedste Eksempel).

For de to Discipliner — dette kan ikke gentages for ofte — gaar Vejen fremad gennem et nært Samarbejde i Erkendelse af deres fælles Grundlag. Det er en Lykke, at vi nu begynder at indse dette; thi kun paa denne Maade kan det lykkes os at opbygge en virkelig ydedygtig økonomisk Videnskab, hvor Teori og Kendsgerninger er forbundet til et afrundet Hele. At dette virkelig er den eneste Vej frem til Maalet, kan man allerede nu se Eksempler paa i store Dele af den moderne Teori, der i Løbet af de sidste ti Aar under nært Samarbejde mellem de to Discipliner er opstaaet under vore Hænder. Enhver, der opmærksomt har fulgt Produktionsteoriens Udvikling, maa indrømme, at den

netop ved sin Orientering inden for Driftsøkonomien er gaaet umaadelig stærkt frem. Spørgsmaalet om Omkostningskurvernes Form, Problemet om Bedriftens optimale Produktionsmetode, For-delingsproblemet inden for en af Truster behersket Industrigren, Analysen af Forholdet mellem Afsætningens Størrelse i et Foretagende og dets Prispolitik er et lille Udvalg af det store Antal af Problemkomplekser, hvis Løsning er nødvendig for Forstaaelsen af de økonomiske Processer, og som kun er blevet løst tilfredsstillende ved en Syntese af den samfundsøkonomiske og den driftsøkonomiske Betragtningssmaade. Det samme gælder for den moderne Udvikling af Pengeteorien og den internationale Handels Teori.

Kun paa et enkelt Omraade har denne syntetiske Betragtningssmaade indtil nu fundet ingen eller ringe Anvendelse, skønt vi netop her kan vente en stærk Fremgang ved en Arbejdsmaade, der forbinder nationaløkonomisk og driftsøkonomisk Tænkning. Jeg mener Kapitalteorien, eller noget præcisere udtrykt den Teori, der søger at analysere Produktionsprocessens Tidsstruktur. Paa dette Omraade er man i lange Tider, ja egentlig lige siden *Böhm-Bawerks* og *Wicksells* store Bedrifter ikke rigtig kommet fremad. Man er ofte draget ud for at betvinge dette vanskeligt tilgængelige Problem, og hver Gang er man vendt hjem uden at være kommet væsentligt ud over *Böhm-Bawerk* og *Wicksell*. Grunden hertil er, som *Eucken* fornylig i en glimrende Undersøgelse har vist¹⁾, at man har stillet Problemet forkert op og — maa vi tilføje — har søgt at løse det ved en til Formaalet uegnet Undersøgelsesmetode, nemlig ved en udelukkende samfundsøkonomisk orienteret Betragtningssmaade.

For at forstaa den Rolle, Kapitalen spiller i de moderne økonomiske Systemer, har de fleste Forskere betragtet en økonomisk Proces, der allerede befinder sig i fuld Gang, og i hvilken alle Produktionsprocesser altsaa allerede forløber i bestemte Baner. Men ved en saadan Fremgangsmaade spærrer man paa Forhaand Vejen til en Forstaaelse af Kapitalens Rolle; thi saa snart vi betragter en Produktionsproces, der allerede er i Gang, d. v. s. en simultan-successiv Proces (*Birck*), er Tidselementet bortelimineret²⁾. Som *Böhm-Bawerk* og frem for alt *Wicksell* overbevisende har fastslaaet, er det netop først en Analyse af den tids-

¹⁾ *W. Eucken*, Kapitaltheoretische Untersuchungen, Jena 1934.

²⁾ Se *L. V. Birck*, Den økonomiske Virksomhed, København 1928, S. 198, og hans Eksempel med Pølsemaskinen.

mæssige Opbygning af Produktionsprocessen, der giver os Forstaaelsen af Kapitalens Rolle, som nemlig bestaar i som Subsistensfond at hjælpe over Produktionsperioden. Men Opbyggelsen af Produktionsprocessen foregaar jo i selve Bedriften, hvoraf følger, at Opbygningen af Produktionsprocessen som Helhed betragtet kun kan forstaaes ud fra Bedrifterne. I Pengeøkonomien betegner man som bekendt det at stille et Subsistensmiddelfond til Raadighed til Opbygning af en Produktion som »Finansiering«. Finansieringernes Omraade er blevet indgaaende bearbejdet i Driftsøkonomien, og dette har ført til en driftsøkonomisk orienteret Kapitalteori, saaledes som den f. Eks. er fremstillet i *Schmalenbachs* nylig udkomne Bog¹⁾. Ogsaa her finder vi altsaa den samme Situation, der i saa lang Tid bestod med Hensyn til Omkostningsteorien: to nært beslægtede Discipliner er af lidet glædelige Grunde uden at lære hinanden at kende gaaet deres egne Vej. Men ogsaa her gælder det samme som for den ældre Omkostningsteori: hverken en udelukkende nationaløkonomisk eller en udelukkende driftsøkonomisk orienteret Kapitalteori vil være af stor Værdi. Kun en Syntese af disse Betragtningssmaader vil give os en virkelig ydedygtig Kapitalteori.

Men lad det være sagt endnu en Gang: hvis man med Held vil slaa ind paa denne Vej, er det en Forudsætning, at den teoretiske Økonom forstaaer at anvende Driftsøkonomiens Apparat og at Driftsøkonomen forstaaer at benytte den almindelige økonomiske Teoris Apparat. Og i hvilket Maal dette er Tilfældet, det er kun et Spørgsmaal om Udformningen af vor akademiske Undervisning, der derfor her staar over for Løsningen af en Opgave, der er af største Betydning for den økonomiske Videnskabs Fremtid.

¹⁾ *Schmalenbach*, Kredit und Zins, Leipzig 1933.